
**ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

КОМРАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ
В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Міжнародна колективна монографія

**Київ
Інтерсервіс
2021**

Рекомендовано до друку:

Вченою радою Інституту економіко-правових досліджень НАН України
(протокол № 13 від 23 грудня 2020 року)

Вченою радою ФЕН Національного університету «Києво-Могилянська академія»
(протокол № 6 від 25 листопада 2020 року)

Вченою радою Комратського державного університету
(протокол № 3 від 11 грудня 2020 року)

Рецензенти:

Котельник А. П. – габілітований доктор економічних наук, професор, перший проректор з навчальної роботи Молдавської економічної академії;

Насіров Е. – доктор наук, професор Академії державного управління при Президенті Азербайджанської Республіки;

Квілінський О. С. – доктор філософії з економіки, габілітований доктор економічних наук, професор Лондонської академії науки і бізнесу.

Авторський колектив:

Д.ю.н., доц. Кірін Р.С. (підр. 1.1; 4.1); д.е.н., проф. Левитська А.П., д.е.н., проф. Яніогло Н.П. (підр. 1.2); д.е.н., проф. Крупка М.І., д.е.н., проф. Демчишак Н.Б., д.е.н., проф. Кульчицький М.І. (підр. 1.3); д.е.н., проф. Коваленко Ю.М., Біловус Т.В. (підр. 1.4); д.е.н., проф. Сьомкіна Т.В., к.е.н., доц. Гужавіна І.В., к.е.н., доц. Тарасевич О.В. (підр.1.5); д.е.н., проф. Мельникова М.В., к.е.н., доц. Тарасевич О.В., к.е.н., с.н.с. Градобоева Є.С. (підр.1.6); д.е.н., проф. Храпкіна В.В., д.е.н., проф. Андрушків Б.М., д.е.н., проф. Кирич Н.Б., д.е.н., с.н.с. Погайдак Н.Б., д.е.н., проф. Шерстюк Р.П. (підр. 1.7); д.е.н. проф. Коверга С.В., д.держ.упр., проф. Вольська О.М., к.е.н., доц. Гуменна О.В., Храпкін О.М. (підр.2.1); к.е.н., доц. Бітюк І.М., к.е.н., доц. Панкова Л.І., к.е.н., доц. Мильніченко С.М. (підр. 2.2); к.е.н., доц. Павлова О.В. (підр. 2.3); д.е.н., доц. Болдирева Л.М., Гришко В.В. (підр. 2.4); Кустов В.П. (підр. 2.5); Каневська І.М. (підр. 2.6); к.е.н., доц. Фрунза С.А. (підр. 3.1); д.е.н., проф. Квасницька Р.С. (підр. 3.2); Яценко І.В. (підр. 3.3); д.е.н., професор, проф. Вовк В.Я., к.е.н., доц. Жежерун Ю. В., к.п.н., доц. Гурман О.М. (підр. 3.4); к.е.н., доц. Грубляк О.М., к.е.н., доц. Лисенко Ж.П. (підр. 3.5); д.е.н., проф. Кудріна О.Ю., Костирко Д.Р. (підр. 3.6); к.е.н., доц. Гриценко М.П. (підр. 3.7); д.е.н., доц. Лойко В.В., Руденко В.С., Золотоверха А.В. (підр. 3.8); д.е.н., проф. Метеленко Н.Г., к.с.-г.н., доц. Лохоня О.І., Афонів Р.П., к.е.н., доц. Попова А.О., к.е.н., доц. Сіліна І.В. (підр. 4.2); к.е.н., доц. Клопов І.О. (підр. 4.3); д.т.н., проф. Коваленко В.Л. (підр. 4.4); к.е.н., с.н.с. Трушкіна Н.В. (підр. 4.5); д.п.н., проф. Матукова Г.І., д.п.н., доц. Гасанов М., к.е.н., доц. Матукова-Ярига Д.Г. (підр. 4.6).

Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення

Х 90 [текст] : [монографія] / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. – К.: Інтерсервіс, 2021. – 382 с.

ISBN

Матеріали друкуються в авторській редакції. В монографії максимально зменшено втручання в осяг та структуру відібраних матеріалів. Автори несуть відповідальності за достовірність інформації, що включено до монографії.

© Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2021 р.

© Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2021 р.

© Комратський державний університет, 2021 р.

Краснокутська Н.С., Харківська держ. академія технології та організації харчування. – Х., 2001. – 18с.;

5. Петровська С. А. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз. *Механізм регулювання економіки*. 2012. № 2. С. 90–97.

6. Шарапова І.О. Дослідження інвестиційного росту підприємства / І.О. Шарапова // *Економіст*. – 2012. – № 4. – С. 31-33.

7. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій : Наказ Агентства із запобігання банкрутству № 22 від 23 лютого 1998 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0214-98>;

8. Ахназарова С. Л. Использование функции желательности Харрингтона при решении оптимизационных задач химической технологии [Текст] : учебно-методическое пособие / С. Л. Ахназарова, Л. С. Гордеев. – М. : РХТУ, 2003. – 76 с. – ISBN 5-7237-0455-9.

9. Жихор О. Б. Інноваційний потенціал регіону та підходи до його оцінки [Текст] / О. Б. Жихор // *Науково-технічний збірник «Коммунальное хозяйство городов»*. – 2006. – № 73. – С. 56-66.

10. Мороз В. С. Оцінка життєвого рівня населення узагальненою функцією Харрингтона [Текст] / В. С. Мороз, С. В. Мороз // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2010. - №5, Т. 3. – С. 53-58.

11. Резникова К. О. Методика аналізу геоекологічних ризиків (на прикладі Волинської області) [Текст] : дис. канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 –/ К. О. Резникова ; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 267 с.

12. Руденко В. В. Методичні підходи до розробки інвестиційної політики підприємства [Текст] / В. В. Руденко // *Наука й економіка*. – 2010. – №2 (18). – С. 187-197.

13. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Текст] : навч. посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.

3.8. Аналітичні аспекти впливу пандемії на розвиток бізнесу в Україні на засадах соціальної безпеки

Питання забезпечення соціальної безпеки тісно пов'язано із можливістю достатнього фінансового забезпечення мешканців будь-якої країни і України також. Чим вище рівень стабільного економічного забезпечення кожної людини, тим вище рівень соціальної і економічної безпеки країни. Впровадження карантинних обмежень внаслідок пандемії коронавірусної хвороби, які тривали майже весь 2020 рік, значно вплинули, і частіше за все негативно, на бізнес в різних країнах світу і в Україні також. Наслідки цього явища негативно позначилися і на рівні соціальної захищеності населення в галузі фінансової забезпеченості родин. Пандемія наклала суттєві обмеження на бізнес, на соціально-культурне життя населення і кардинально змінила тренди глобальної економіки. Не тільки для

працівників карантин вніс корективи в звичайний темп життя, багато підприємств опинились нездатними витримати тиск карантинних правил, деякі порушували правила, після чого сплачували величезні штрафи, інші ж відразу закривалися аби не впасти в борги, навіть підтримуюча політика уряду не допомогла багатьом підприємствам. Проблема впливу карантинних обмежень на бізнес постає в сучасних реаліях гостро, оскільки підприємства вже переживають не кращі часи та перед кожним підприємцем, тим паче малого та середнього бізнесу, а саме на цій категорії підприємств тримається економіка країни, постає низка проблем: як не втратити клієнтуру? Як зберегти робочі місця? Де взяти резерви, якщо запровадять новий суворий карантин? Та перед кожним мешканцем країни постає питання: як не втратити роботу та дохід?

За цей рік кожен житель України відчув на собі наслідки пандемії, впровадження карантину та нових правил в громадських місцях. Однак, це не все, що коронавірусна хвороба принесла в світ. Економічний спад, кризи, закриття великої кількості малих та середніх підприємств: з цим також стикнулися кожна з країн, і Україна не є виключенням. Навесні впровадження суворого карантину призвело до звільнення багатьох кваліфікованих працівників, ті, кому пощастило більше, почали працювати з дому.

Так, за даними Державної статистичної служби України, з січня по березень 2020 року частка неформально зайнятого населення серед загальної кількості становила 20,6% [1]. Такий вид праці є атиповим та має низький рівень захищеності, оскільки складання тимчасових або ж постійних трудових договорів є необов'язковим, варто зазначити, що хитка схема цього типу зайнятості в період карантину стала ще гіршою. Оскільки нерегулярні виплати заробітної плати, неможливість соціальної допомоги призводять до зростання рівня відносної бідності. Нажаль, визначити яка частка працюючого населення під час карантину змінила роботу саме в офісі на дистанційну неможливо, оскільки Державна служба статистики України не розділяє ці дві категорії, на даний час. Проте за даними опитування соціологічної групи «Рейтинг» в березні 2020 року кількість працюючих дистанційно становила близько 29%, хоча цей показник в квітні зріс до 40% (за даними опитування Gradus) [2].

За інформацією, яку надає Міжнародна організації праці, пандемія може мати більш масштабні негативні наслідки, в порівнянні з світовою фінансовою кризою 2008-2009 рр. Так, в той час кількість

безробітних в світі була на рівні 22 млн. осіб, коронавірусна хвороба може підвищити показник безробіття до 25 млн. осіб, зазначає фінансовий вісник Bloomberg. «Це вже не тільки глобальна криза в галузі охорони здоров'я, це також серйозна криза на ринку праці і економічна криза, який надає величезний вплив на людей» – коментує дану ситуацію генеральний директор Міжнародної організації праці, Гай Райдер [3]. Український ринок праці теж зазнав певних змін та почав підлаштовуватися до сучасного обігу справ (табл. 3.23).

Таблиця 3.23

Динаміка рівня безробіття в Україні за період 2019-2020 рр.

Показник	I кв. (2019 р.)	I кв. (2020 р.)	Відхилення даних I кв. 2020 р. від даних I кв. 2019р., %	II кв. (2019 р.)	II кв. (2020р.)	Відхилення даних II кв. 2020 р. від даних II кв. 2019 р., %
Всього населення, тис. осіб	42079,5	41830,6	- 0,59	42010,1	41762,1	- 0,59
Економічно активне населення, тис. осіб	17216,0	17329,9	0,66	17308,7	16992,1	- 1,83
Зайняте населення, тис. осіб	15570,9	15781,3	1,35	15781,2	15362,0	- 2,66
Безробітне населення, тис. осіб	1645,1	1548,6	- 5,65	1527,5	1630,1	6,72
Рівень безробіття, %	9,6	8,9	- 0,7	8,8	9,6	0,8
Зареєстрованих безробітних тис. осіб	340,7	349,4	2,47	287,1	517,7	80,32

Джерело: складено автором за даними [1]

Кількість зареєстрованих безробітних динамічно змінювалась протягом досліджуваного часу (табл. 3.22). За I квартал 2020 р. у порівнянні з аналогічним періодом 2019 р. кількість зареєстрованих безробітних в Україні зросла незначно, тільки на 2,47 %. Проте, якщо порівнювати дані за II квартал 2020 р. і 2019 р., то кількість

zareєстрованих безробітних зросла на 80,32 %. Таким чином, карантинні обмеженні внаслідок пандемії Covid – 19 мали значний негативний вплив на ринок праці. Якщо ж розглядати зміну кількості безробітних, що звертались в службу зайнятості у зв'язку з втратою місця роботи та не отримали допомоги у вигляді нового робочого місця, у порівнянні з 2019 р., по кожній області окремо, то можна побачити, що найбільша кількість таких осіб знаходиться у областях західної України. Трійка з найбільш негативними результатами це: місто Київ (185,2%), Львівська область (113,3%) та Закарпатська область (84,8%) (рис. 3.17).

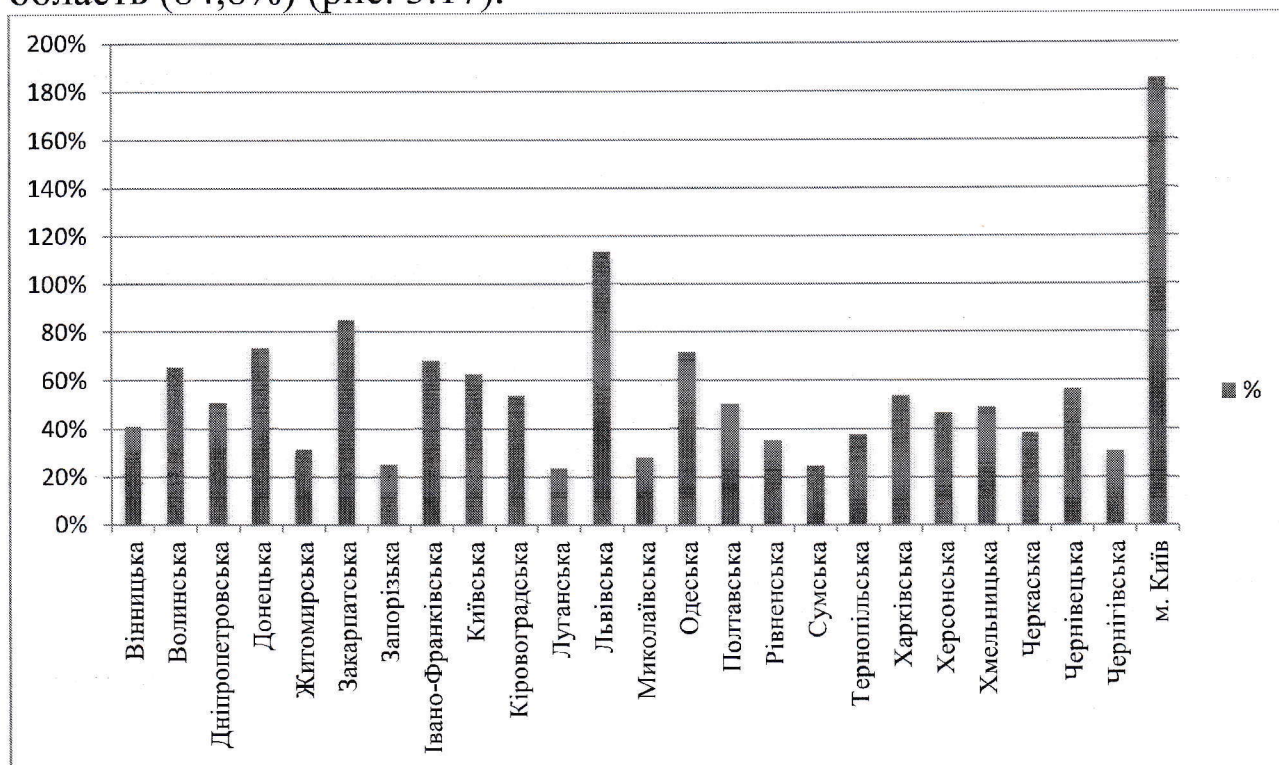

Рис. 3.17 – Зміна кількості безробітних в порівнянні з 2019 роком (%)
Джерело: складено авторами за даними [1]

Така динаміка спричинена не тільки безпосередньо втратою роботи великої кількості працездатного населення, але й тим, що досить багато заробітчан повернулась на територію України якраз в період карантину, окрім того вони довгий час не могли потім виїхати за межі нашої країни і тому почали звертатися в центр зайнятості з ціллю знайти роботу або ж отримати допомогу по безробіттю. В період карантину було багато і таких громадян, що втративши роботу, не намагались знайти нову, оскільки не було попиту на їхній вид робіт, до прикладу екскурсіводи, робітники аграрного сектору, а звертались у центр зайнятості саме задля отримання виплат по

безробіттю. Зробити це на той час було простіше, оскільки процедура реєстрації та нарахування допомоги спростилась:

- подавати заявки стало можливим дистанційно. Кожен, хто потребував цього міг зареєструватися та оформити допомогу можна було через онлайн-портал державних послуг «Дія»;

- підвищення рівня мінімальних витрат також збільшило кількість охочих їх отримувати. Так, з 650 грн. сума збільшилась до 1000 грн. на період карантину та після його закінчення ще протягом 30 днів;

- нарахування виплат проводилося з першого дня подання заяви (до періоду ізоляції допомога виплачувалася з 91 дня набуття статусу безробітного).

Деякі і після завершення карантину не починали активно шукати роботу, оскільки були невпевнені скільки буде тривати це пом'якшення обмежень, переймалися, що тільки вони влаштуються відбудеться впровадження суворого карантинного режиму, що призведе знову до втрати роботи. Проте ті, хто все ж таки націлені були знайти нове місце праці, відчували на собі, що формат роботи та організація трудових ресурсів зазнала змін, тому і тенденції на ринку праці в період карантину та після його закінчення також змінили свій напрямок.

На ринку кожен підприємець намагається максимально оптимізувати витрати. Найважливішим питанням на даний час є – на скільки підприємству важливі або необхідні ті чи інші люди або функції. Якщо раніше деякі речі сприймалися як необхідне, для оптимальної роботи, то зараз шукають способи для усунення всього зайвого, залишаючи тільки найнеобхідніше, ядро підприємства та персоналу, а саме працівників, які зможуть принести найбільше прибутків. Відголоском цього напрямку розвитку є перегляд системи нарахування заробітної плати та мотивації працюючих, тобто зменшення фіксованої ставки та підвищення змінної частини оплати. Зміна актуальних вакансій. Ще на початку карантину відбулися істотні зміни в рейтингу пріоритетних місць, для роботи. До прикладу, в перші тижні ізоляції стрімко піднявся попит серед підприємців на кваліфікованих спеціалістів у сфері ІТ. Нічого дивного тут і не має, оскільки переналаштування роботи цілого офісу з офлайн роботи в дистанційних режим потребує відповідної кількості людей. Однак, вже до середини карантину цей попит став набагато меншим. Нездорова конкуренція на ринку праці. Як вже

зазначалося, кількість непрацюючого населення різко пішла вгору, що створило несприятливі умови, для пошуку нової роботи. За дослідженнями на одну вакансію в післякарантинний період припадало в 2-3 рази більша кількість відправлених резюме, якщо порівнювати з аналогічним періодом 2019 року.

Тож, з одного боку, ми отримали збільшення кількості безробітних, а з іншого – бізнес, який не має змоги тримати в штаті велику кількість працівників. Загалом, ситуація на ринку праці досить невтішна і залишається такою до сих пір (рис. 3.18).

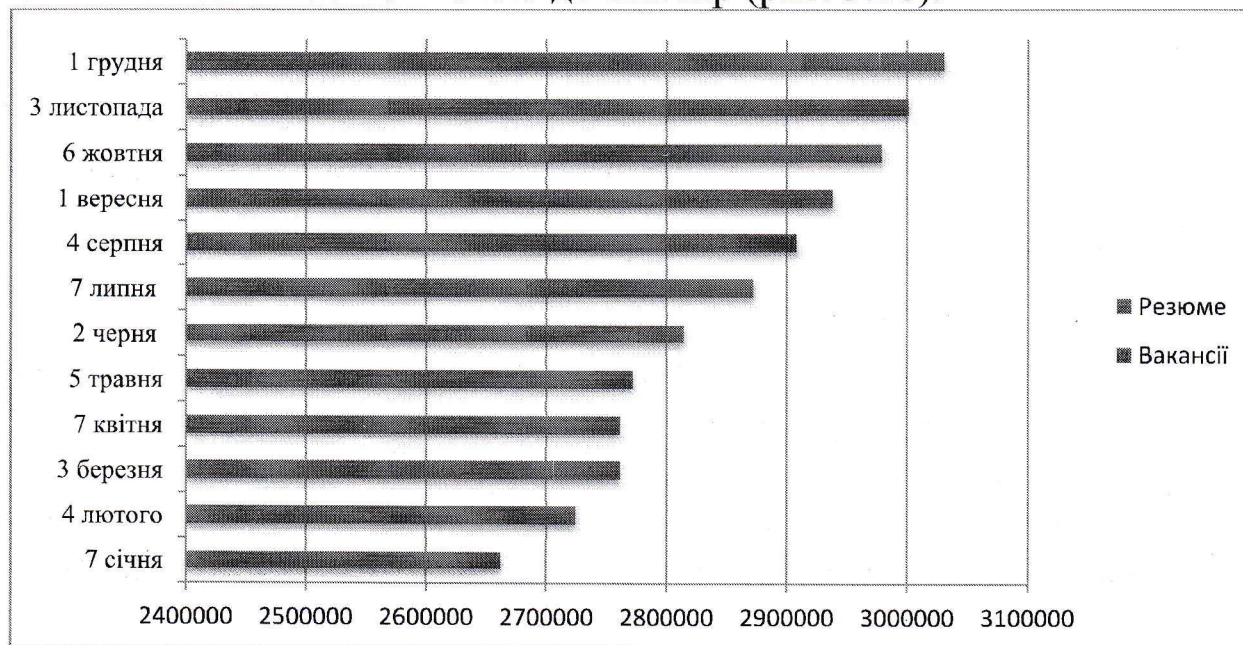

Рис. 3.18 – Динаміка зміни вакансій та резюме в Україні за 2020 р.

Джерело: складено авторами за даними [5]

Зрозуміло, що розміщувати резюме може також і категорія людей, що вже є зайнятими, проте вони також є активними шукачами, а отже їх не влаштовують умови працевлаштування або ж заробітна плата.

Кількість безробітних в період карантину стала стрімко підвищуватися, це пов'язано з тим, що і самі компанії-роботодавці відчували вплив ізоляції, а саме: зменшення попиту на деякі види товарів, погіршення платоспроможності покупців, проблеми з надходженням сировини та інше. Так, всього через місяць карантинних обмежень кількість підприємців, що зупинила свою роботу становила вже 277 тис. Логічно, що найбільше від закриття цілої країни на карантин найбільше постраждав саме малий бізнес та мікробізнес, оскільки вони мають мізерний або ж не мають зовсім резерв, який би залишив їх ліквідними протягом всього карантину.

Окрім того, прослідковується, що бізнес в одних сферах діяльності зазнав великих втрат, коли як в інших навпаки, за час ізоляції платоспроможність підприємств зростає. Для того щоб проаналізувати та зрозуміти дану динаміку слід скористатися інформацією наданою Державною податковою службою та подивитися як змінились податкові надходження в тій чи іншій сфері бізнесу. Динаміка обсягів сплати податкових платежів кінотеатрами в період березня – червня 2019-2020 рр. представлена на рис. 3.19

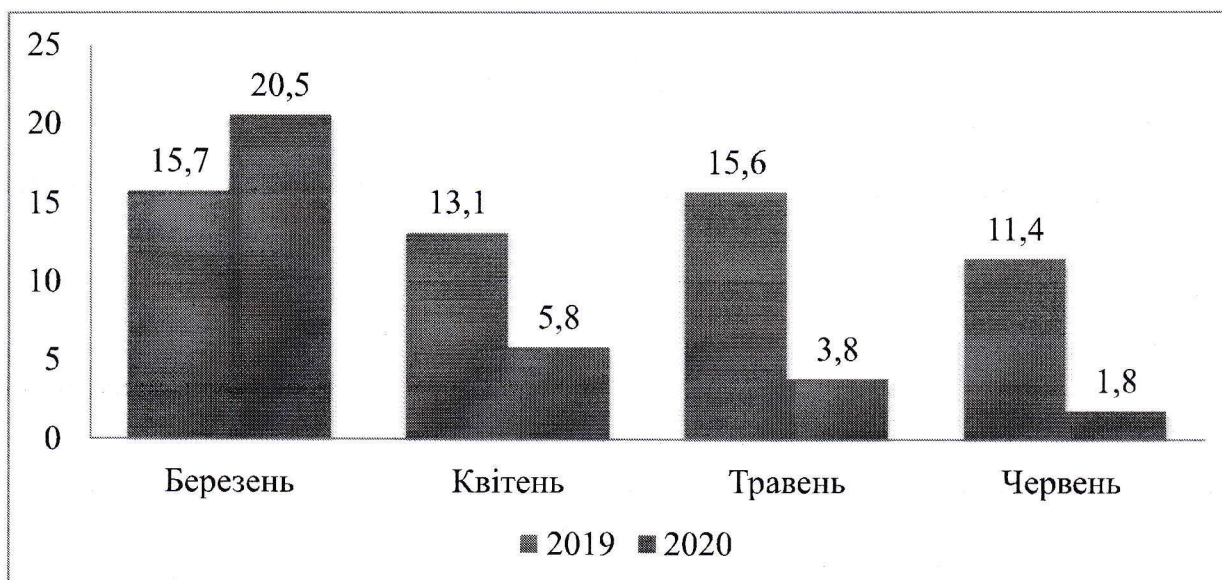

Рис. 3.19 – Обсяги сплати податкових платежів кінотеатрами в період березня – червня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

З діаграми видно, що надходження у бюджет від цього виду бізнесу знизилися на 84,21 % в порівнянні з 2019 р.. В березні 2020 р. податкові платежі перевищили рівень 2019 р. на 30,57 %, проте у квітні 2020 р. їх рівень знизився на 71,7 % та досяг свого мінімуму в червні 2020 р. (1,8 млн. грн.). Це і не дивно, оскільки кінотеатри це той бізнес, де дохід повністю залежить від кількості відвідувачів: закриття призведе до загибелі. Крім того, саме кінотеатри були закриті найдовше під час карантину, їх дозволили відкрити тільки 2 липня, що також вплинуло на загальні доходи.

Динаміка обсягів сплати податкових платежів туристичними агентствами та операторами в період березня – червня 2019-2020 рр. також була негативною (рис. 3.20).

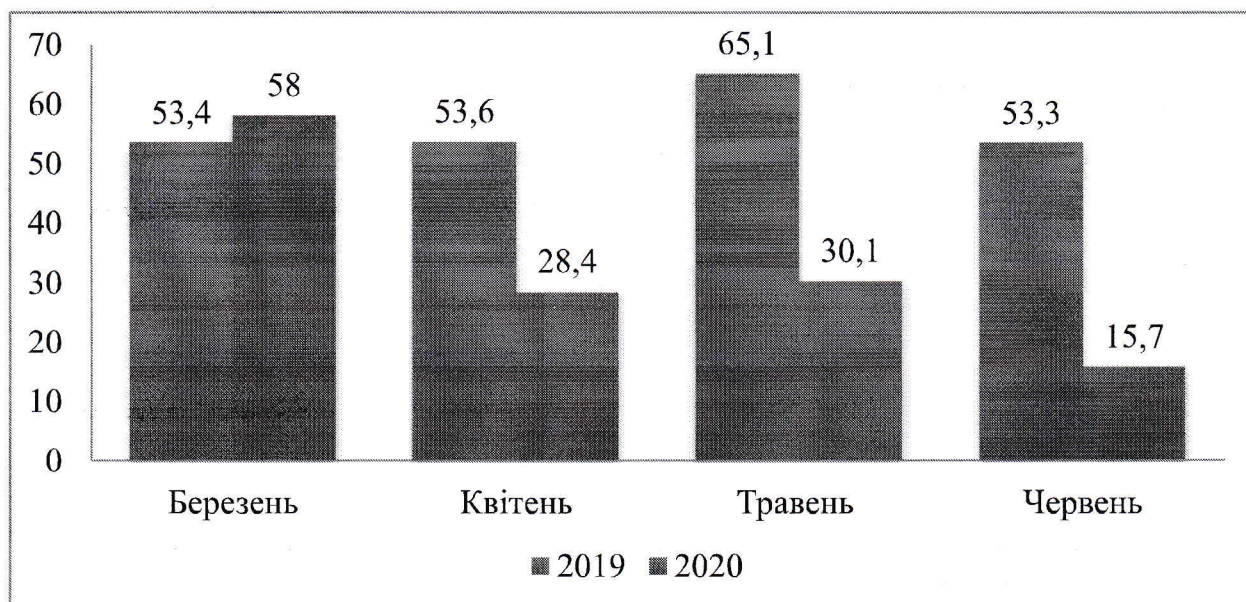

Рис. 3.20 – Обсяги сплати податкових платежів туристичними агентствами та операторами в період березня – червня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено автором за даними [6]

Також значних змін в доходах зазнала ще одна сфера бізнесу, а саме авіап перевезення пасажирів, як наслідок постраждали туристичні агентства та оператори. Прослідковується така ж сама тенденція як в попередньому випадку, тобто надходження зросли в березні та мали свій максимальний показник за досліджуваний період – 58 млн. грн., в порівнянні з попереднім роком, а потім стрімко пішли вниз та досягли мінімального свого мінімального значення в червні – 15,7 млн. грн., що майже в 3,5 рази менше ніж в 2019 році (рис. 3.21).

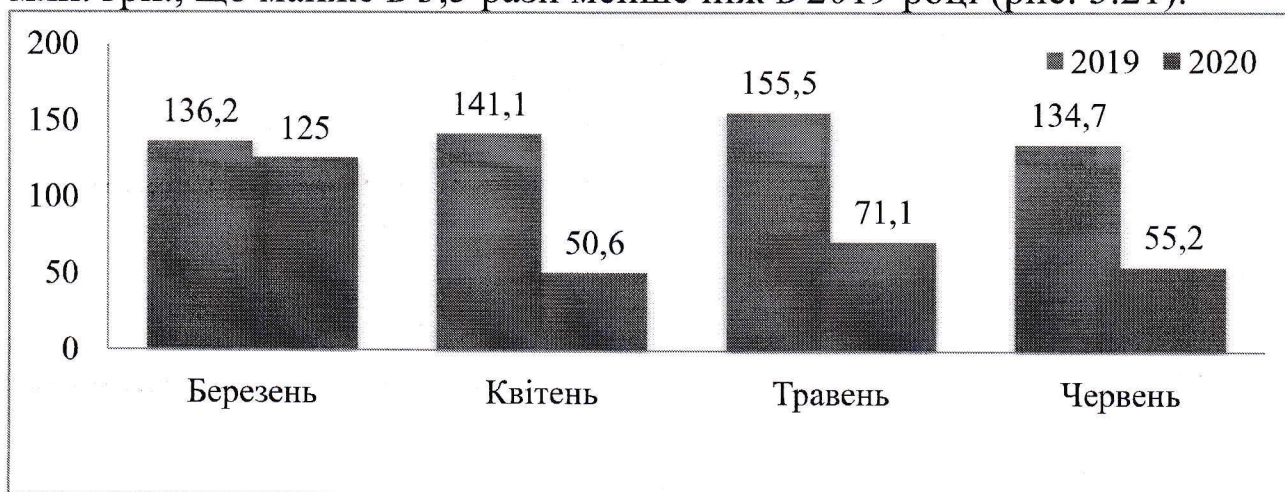

Рис. 3.21 – Обсяги податкових платежів підприємствами у сфері готельного бізнесу в період березня–червня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Готельний бізнес – вид бізнесу, що має постійні витрати: податки, ремонти, земля, освітлення, охорона, персонал. В період карантину підприємці не отримували доходів, але мали постійні витрати. Саме тому і падіння доходів відбувається в той же місяць, коли тільки запровадили карантинні обмеження. Скоротилися доходи і в сфері готельного бізнесу, і зниження прослідковується ще з березня 2020р., рівень податкових платежів в цей період був нижчим, ніж в аналогічний 2019 року. Найнижчої позначки показник досягнув в квітні – 50,6 млн. грн., що в майже втричі нижче надходжень за квітень 2019 р. Проте в травні відбулося підвищення даного показника до 71,1 млн. грн., хоча це і не досягає рівня докарантинного періоду. Разом з тим, відкриття готелів та санаторіїв відбулося з 10 червня, що звичайно ж в наступних періодах впливало на доходи в цій сфері бізнесу.

Бізнес у ресторанній сфері, здавалося б, повинен був постраждати найбільше, проте як видно з рисунку доходи в цій сфері бізнесу впали проте не критично. Найменше податкових платежів було здійснено у квітні на суму 156,9 млн. грн., що менше у 1,8 разів за відповідний період попереднього року (рис. 3.22).

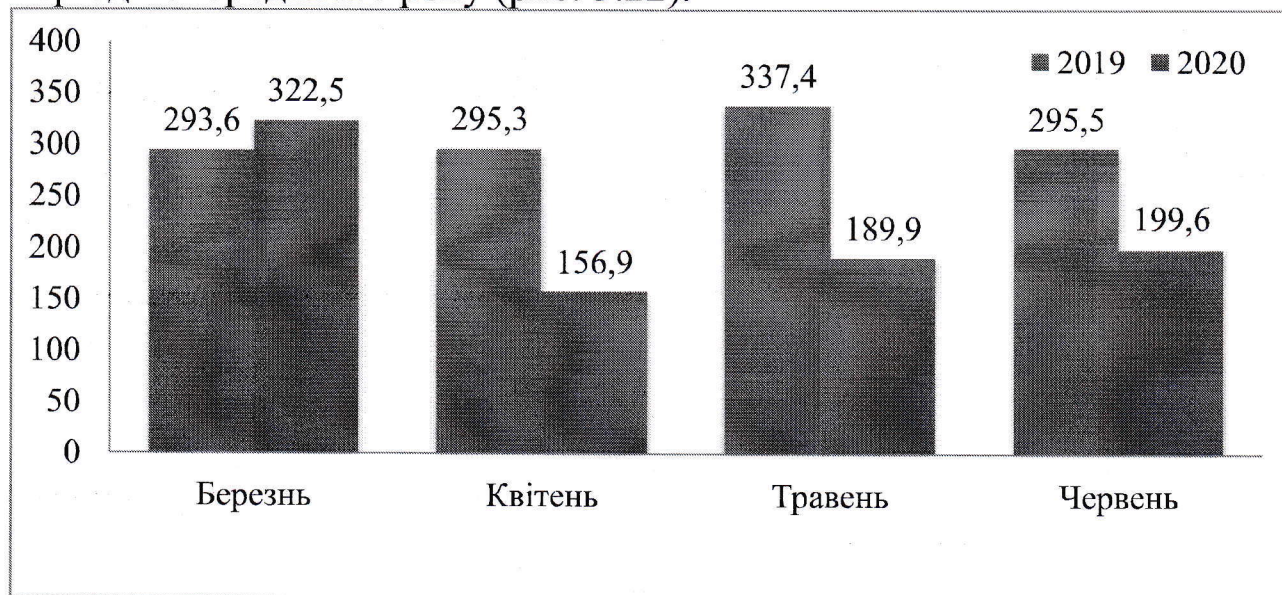

Рис. 3.22 – Обсяги податкових платежів ресторанами та закладами мобільного харчування в березні – червні 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Разом з тим вже в наступні місяці прослідковувалась тенденція підвищення сум даних платежів. Звичайно ж ці показники не доходять до аналогічних за 2019 р., але можна побачити позитивний ефект. Такий стан справ здебільшого пов'язаний з тим, що багато

закладів мобільного харчування та навіть ресторани на час карантинних обмежень використовували сервіси доставки їжі, що безумовно відобразилося на їхньому прибутку. Проте саме в цій галузі велика кількість мікропідприємств та ФОП, що не мали змоги працювати взагалі та не отримували доходи, хоча і повинні були сплачувати податки та оплачувати рахунки за іншими витратами, тому за даними фахівців, галузь могла втратити близько 15-20% підприємців.

Саме сфери, де доходи залежать безпосередньо від кількості живих клієнтів, отримали удар по своїх доходах за час карантину. Але були галузі економіки, які навпаки за період ізоляції не тільки зберіг прибуток на попередньому рівні, а й підвищив його. З початком карантину громадяни, що мали доступ до інтернет-магазинів та вміли ними користуватися, почали робити саме онлайн-покупки, що підвищило рівень користування поштовими послугами та кур'єрськими службами. Саме ця сфера бізнесу зростила свої доходи а з ними зросли і податкові відрахування (рис. 3.23).

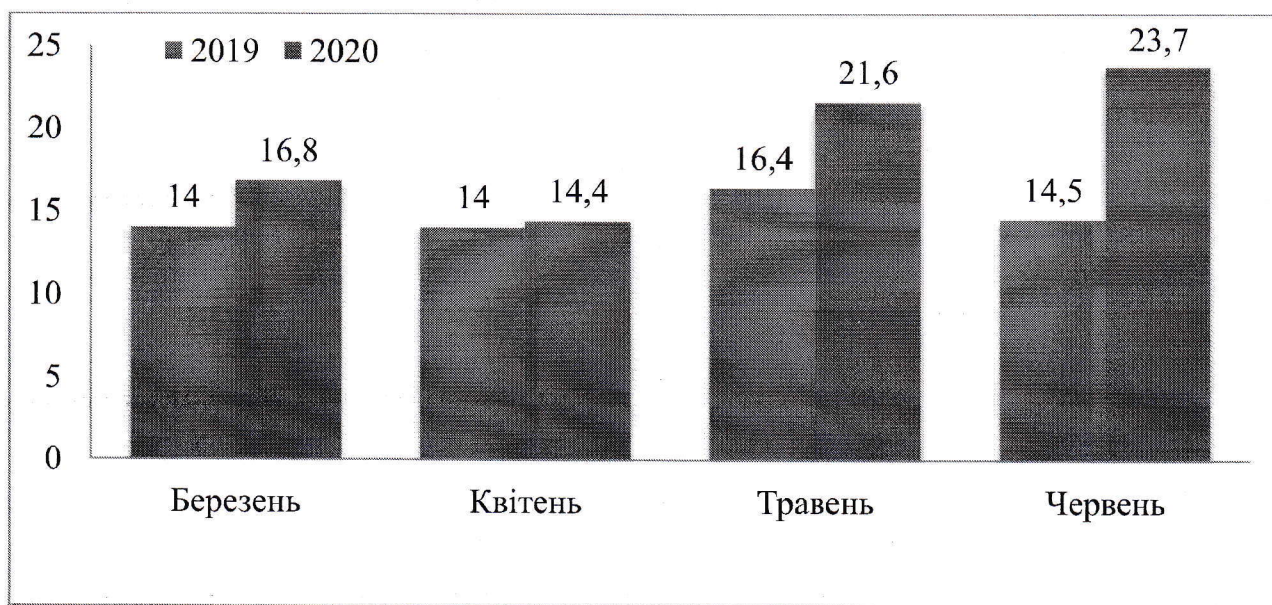

Рис. 3.23 – Обсяг сплати податкових платежів поштовими операторами (крім Укрпошти) та кур'єрськими службами в період березня-червня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

За даними видно, що в 2019 р. рівень надходжень від цього виду бізнесу не перевищував 16,5 млн. грн., проте в 2020 р. сума зросла і досягла позначки в 23,7 млн. грн. за червень місяць. В загальному, прослідковується тенденція росту доходів, починаючи з травня.

Найнижчого ж свого рівня показник набув в квітні та становив 14,4 млн. грн., не дивлячись на це все рівно був більшим за показник в аналогічному періоді за 2019 р.

Іншою галуззю, де доходи підвищились, стала медицина. Такий стан справ і не є дивним, оскільки кількість захворювань стрімко зростала та зростає, що призводить до більшої кількості пацієнтів. Найбільше податкових платежів було проведено в березні на суму 1 023,80 млн. грн. (рис. 3.24), саме в період спалаху та початого етапу зараження коронавірусною хворобою.

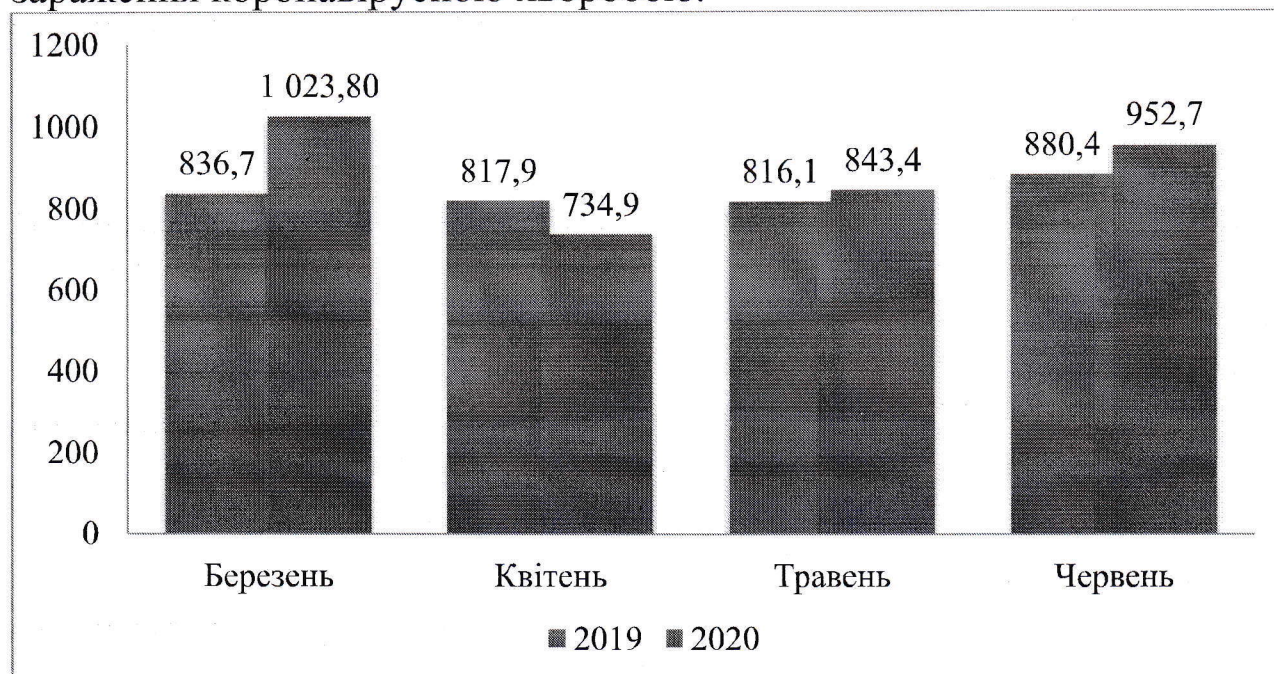

Рис. 3.24 – Обсяг сплати податкових платежів лікарняними закладами в період березня-червня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Загалом, починаючи з травня до державного бюджету від цієї галузі економіки надходило на 7-10% більше коштів, ніж за аналогічний період 2020 р. Цей період був важким для переважної більшості підприємств нашої країни, особливо для тих, хто напряду залежить від живого споживача. Проте саме такий досвід навчив кожного підприємця, що необхідно вміти швидко знаходити альтернативні варіанти для збільшення прибутків.

Однак не все закінчилося саме з закінченням карантинних обмежень. Багато підприємств ще не один місяць виходили з кризи, що спричинила така ситуація в світі та країні зокрема. Задля більш точного аналізу варто подивитися як змінилась динаміка все тих же доходів (за видатками) в висвітлених раніше сферах економіки. Так,

кінотеатри за досліджуваний період в 2020 р. не змогли суттєво підвищити доходи. Як прокоментував ситуацію генеральний директор мережі кінотеатрів Multiplex Роман Романчук, кількість відвідувачів після закінчення карантину (а це для кінотеатрів з 2 липня) становила лише 5-10% в порівнянні з цим же періодом 2019 р. У липні-вересні 2020 р. представники цього бізнесу заплатили до бюджетів усіх рівнів 15,8 млн грн, що майже дорівнює сумі переказаних коштів лише за липень 2019 р. – 17,2 млн грн. (рис. 3.25).

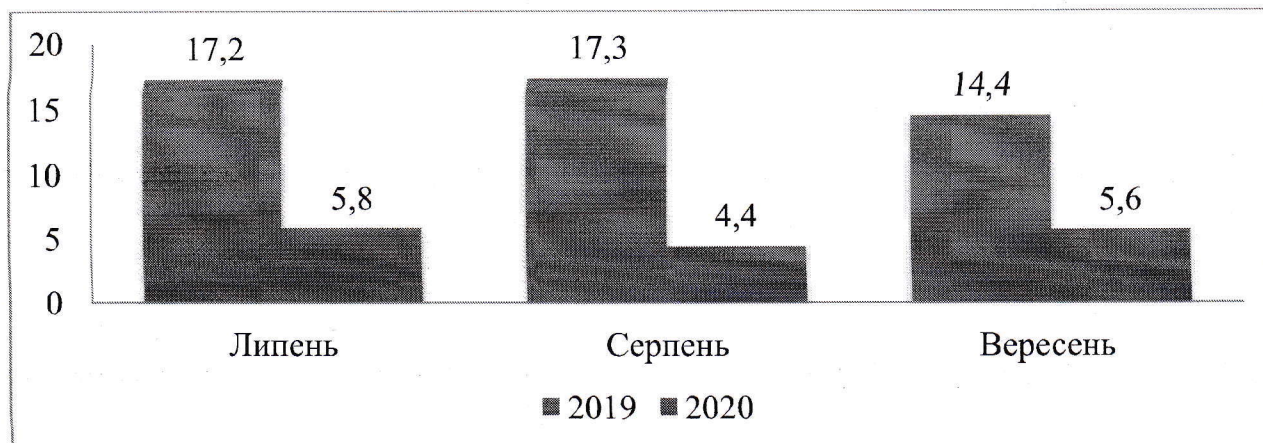

Рис. 3.25 – Обсяги сплати податкових платежів кінотеатрами в період липня-вересня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Схожа ситуація відбувалась і з сферою туристичного бізнесу. Відкриті кордони не допомогли відновити минулий потік туристів та і наші громадяни не поспішали вирушати в подорож, однією з причин було низька платоспроможність великої кількості людей, крім того в досліджуваний період багато європейських та екзотичних країн не відкривали свої кордони для туристів. Хоч суми податкових платежів, а отже і доходи, зросли порівняно з показниками, що були притаманні цій сфері в період карантину, проте минулорічного рівня так і не змогли досягти.

В середньому, дохід знизився на 56,5%. Якщо розглядати по кожному місяцю, то найбільшого занепаду цей бізнес зазнав в липні, показник в 23,4 млн. грн. становила тільки 34,6% від суми, що була отримана в 2019 р. Після закінчення карантину ще однією сферою, яка відразу ж почала підіймати рівень своїх доходів, була готельна. Вже в липні від цього бізнесу держава отримала податкових платежів більше на 26,8 млн. грн., ніж в червні. Зрозуміло, що ці цифри не можуть зрівнятися з тими, що були в минулому році. Проте помітно,

що підприємці досить швидко відновлюють бізнес, після декількох місяців ізоляції.

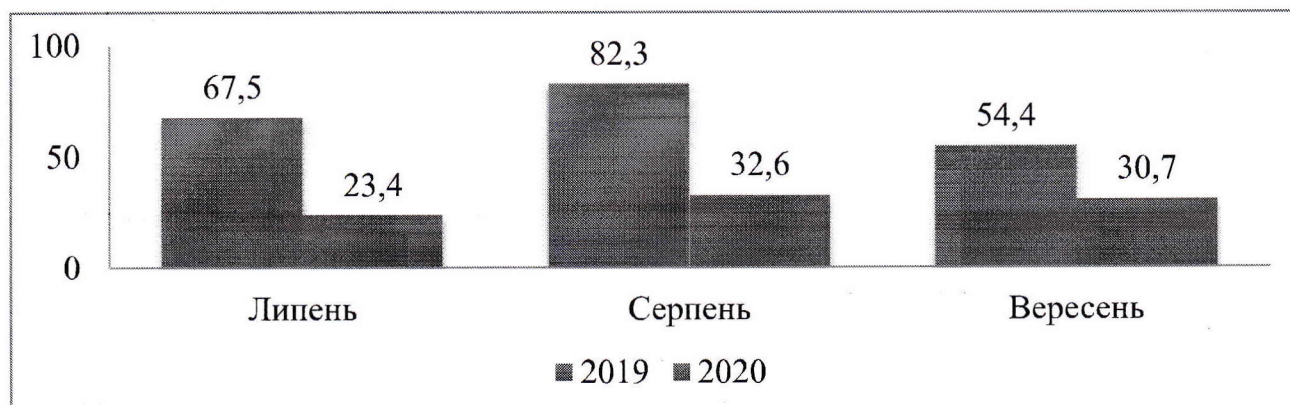

Рис. 3.26 – Обсяги сплати податкових платежів туристичними агентствами та операторами в період липня-вересня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Рівень доходів зростає протягом досліджуваного періоду, про це кажуть податкові платежі здійснені підприємцями цього виду діяльності. Так, в середньому сума цих платежів збільшувалась майже на 9 млн. грн. щомісяця (рис. 3.27), що звичайно ж є позитивним показником.

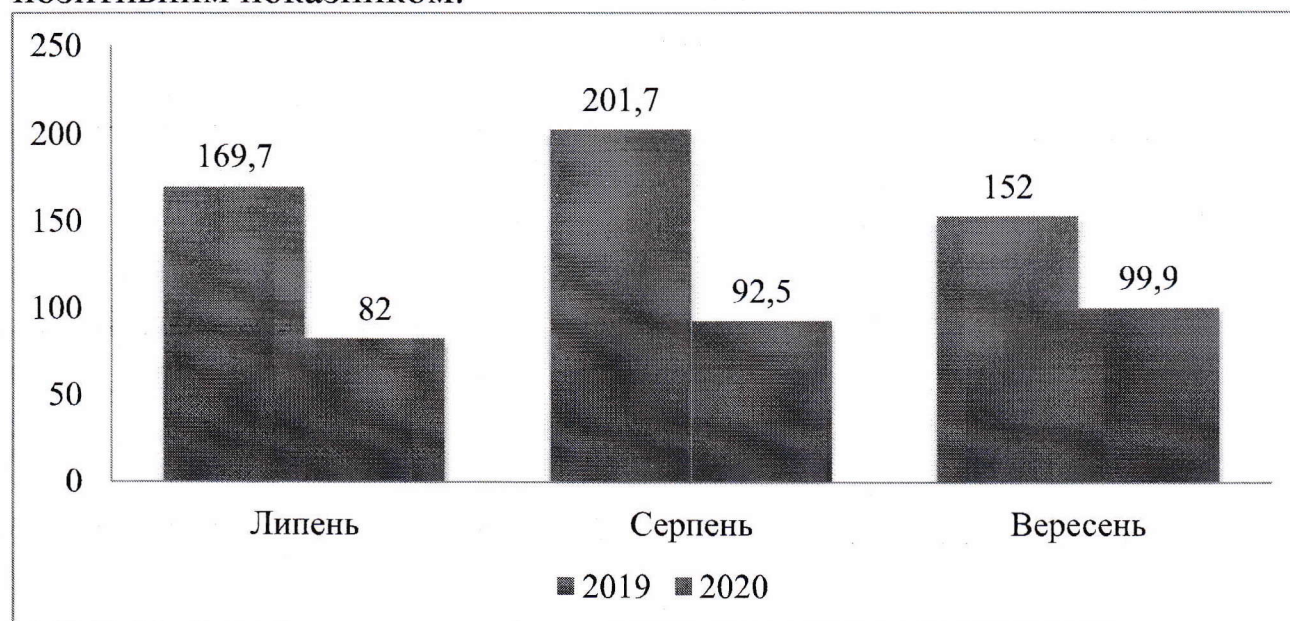

Рис. 3.27 – Обсяги податкових платежів підприємствами у сфері готельного бізнесу в період березня–червня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено автором за даними [6]

Найшвидше реабілітувався ресторанний бізнес, як і на карантині, податкові надходження були нижчими, ніж в аналогічний період 2019 р., проте можна відслідкувати, що загалом прибутки досить швидко зростали. Однією з причин є не цілковите закриття підприємств даної сфери в період ізоляції, що звичайно ж вплинуло і на темп виходу з ситуації, що склалася. Найбільшого свого значення сума видатків набула в серпні (331,8 млн. грн.), однак найкращим місяцем можна вважати вересень, не дивлячись на те, що динаміка показує дещо зниження обсягів надходжень до 301,7 млн. грн., оскільки саме за цей період показник за 2020 рік майже нагнав рівень видатків за 2019 рік, різниця вимірюється в 17,2 млн. грн. (рис. 3.28).

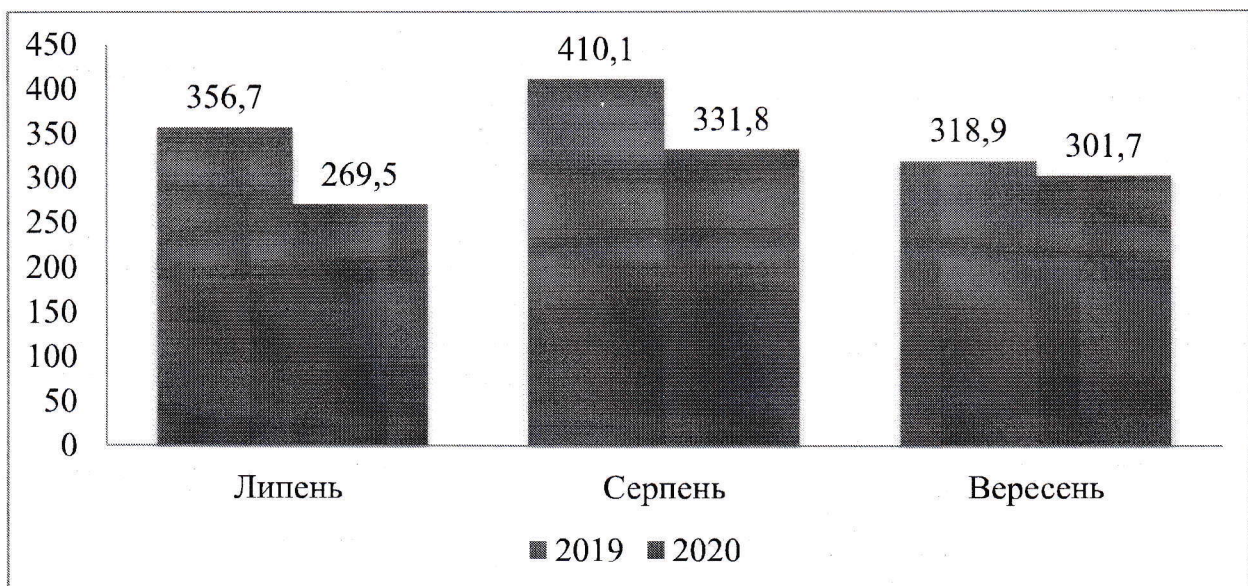

Рис. 3.28 – Обсяги податкових платежів ресторанами та закладами мобільного харчування в липні-вересні 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Однак, якщо в одних сферах обслуговування помітні позитивні зрушення, інші ж після закінчення карантину відчували зменшення попиту на їх послуги. Одним із таких бізнесів є кур'єрські служби та компанії поштових відправлень. Їх доходи, а разом з ними і суми податкових надходжень до бюджету різко впали. Порівнюючи червень, час, коли люди ще побоювались виходити з дому, та липень, коли вони активно стали це робити, можна побачити, що обсяг податкових платежів внесений поштовими операторами знизився на майже 40% та став нижчим, ніж був в 2019 р. Проте в серпні доходи, як можна побачити, зросли знову, це пов'язано з введенням нових карантинних норм на території України. Саме цього місяця доходи

держави від цієї сфери були найбільшими за досліджуваний період та дорівнювало 28,7 млн. грн. (рис. 3.29). Однак у вересні ситуація знову змінилася, спостерігався значний спад доходів, навіть нижче рівня, що був в аналогічному періоді 2019 р.

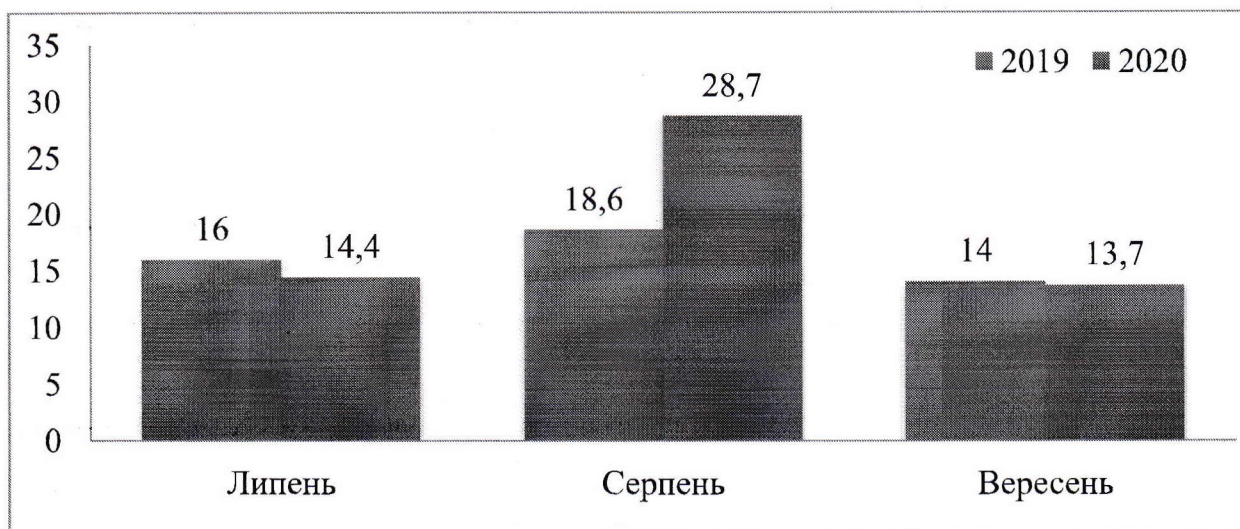

Рис. 3.29 – Обсяг сплати податкових платежів поштовими операторами (крім Укрпошти) та кур'єрськими службами в період липня-вересня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Проте є сфери діяльності, де дохід тільки зростає, що в період карантину, що після його припинення – одна з таких медична. Рівень надходжень з таких підприємств є високим та протягом 2020 року залишався майже незмінним, що не можна сказати про аналогічний період 2019 року (рис. 3.30).

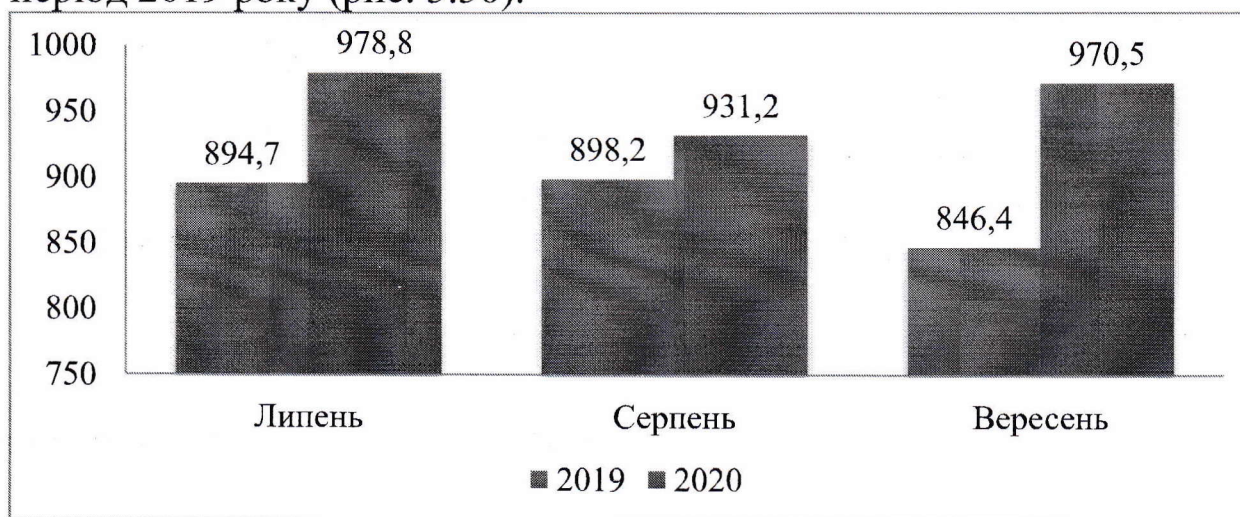

Рис. 3.30 – Обсяг сплати податкових платежів лікарняними закладами в період березня-червня 2019-2020 рр., (млн. грн.)

Джерело: складено авторами за даними [6]

Окрім того, суми, що надходили були вищими минулорічних щонайменше на 3%, тоді як інколи досягали майже 15%. Найбільше зростання відбулося в вересні до 970,5 млн. грн. Загалом за шість місяців карантину цей сектор показав найбільше зростання відрахувань в абсолютних цифрах – на понад 440 млн. грн. Окрім звичайного карантину в Україні був запроваджений в так званий «карантин вихідного дня», проте збитки від його запровадження виявились навіть не такими серйозними, порівняно з тим, що передбачали. За розрахунками економістів втрати від таких обмежень повинні були дорівнювати 0,2 % ВВП, однак насправді ця цифра буде навіть меншою. Не дивлячись на такий стан справ, сама невизначеність та неточність спочатку дуже налякали підприємців, оскільки багато з них в деяких сферах просто не спроможні були б пережити цей карантин.

За три місяці суворих карантинних обмежень, адаптивного карантину та карантину «вихідного дня» бізнес України зазнав втрат, це і доходи підприємств, і скорочення штатів та і зниження рівня життя в цілому, що також впливає як на кожного підприємця, так і на економіку в цілому.

Кожен підприємець може сказати, що ледве зміг протриматися ті три місяці ізоляції на початку року, а зараз знову таке випробування чекає, і це зважаючи на те, що саме на малому та середньому бізнесі тримається економіка України. Після нещодавнього карантину «вихідного дня» бізнес сфери послуг, торгівлі, сфери громадського харчування, транспортних послуг виснажений та планував саме за час свят та післясвятковий час збільшити доходи. Але ми отримаємо збільшення рівня безробіття та велику кількість працівників, яку відправили у вимушену відпустку. Також у Національному Банку обрахували можливі втрати від введення такого режиму і вони будуть вищими, ніж від карантину «вихідного дня», наразі називають цифру 0,2 % ВВП або 9 мільярдів грн. [7].

Ситуація до кінця року покращується, так, якщо в період суворого карантину, по статистиці центру зайнятості, на одну вакансію претендувало дев'ятеро людей, то на сьогодні ця цифра зменшилась до семи бажаючих. Все ж таки наразі підприємства починають відновлювати свою роботу та збільшувати штат працівників. До того ж, протягом всього періоду карантину та після його закінчення держава намагалась підтримувати як пересічних громадян, так і підприємців. Було сформовано резерви соціальної

допомоги безробітним; пом'якшення податкової політики, для бізнесу; одноразова допомога та багато іншого. Такі заходи здійснювались не тільки в період першої хвилі захворюваності, але й розробляються проєкти, які почнуть свою дію разом з прогнозованою другою хвилею пандемії коронавірусу. Питання державної допомоги є актуальним та важливим.

Зміну рівня соціальної безпеки визначимо за показником «Рівень зайнятості населення у віці 15 – 70 років, відсотків населення відповідної вікової групи» (табл. 3.24) за затвердженою методикою [8].

Таблиця 3.24

Динаміка рівня зайнятості населення в Україні
за період 2019-2020 рр.

Показник	I кв. (2019р.)	I кв. (2020 р.)	Відхилення даних I кв. 2020 р. від даних I кв. 2019 р., %	II кв. (2019 р.)	II кв. (2020р.)	Відхилення даних II кв. 2020 р. від даних II кв. 2019 р., %
Економічно активне населення, тис. осіб	17216,0	17329,9	0,66	17308,7	16992,1	- 1,83
Зайняте населення, тис. осіб	15570,9	15781,3	1,35	15781,2	15362,0	- 2,66
Рівень зайнятості населення, %	90,0	91,1	1,1	91,2	90,4	- 0,8

Джерело: складено авторами за даними [1]

За даними таблиці можна зробити висновок, що рівень зайнятості населення у I кварталі 2020 р. підвищився на 1,1% у порівнянні із даними 2019 р, проте у II кварталі 2020 р. знизився на 0,8 % у порівнянні із даними 2019 р. Для розрахунку зміни рівня соціальної безпеки за одиничним показником «Рівень зайнятості населення» використовуємо методику нормування показників [8].

За рекомендованим алгоритмом розрахунку рівня соціальної безпеки [8] за фактичними даними показника «Рівень зайнятості населення, %» нормоване значення індикатора дорівнює 1 у всіх 4 випадках розрахунку. Тобто рівень соціальної безпеки за показником «рівень зайнятості населення» суттєво не змінився із-за того, що

фактичні розрахункові дані рівня зайнятості населення перевищують оптимальне значення у 60 %.

Таблиця 3.25

Результати розрахунку показника «рівень зайнятості населення»

	$X^L_{\text{крит}}$	$X^L_{\text{небезп}}$	$X^L_{\text{нездв}}$	$X^L_{\text{здв}}$	$X^L_{\text{опт}}$	Фактичне значення, %
Граничне значення індикатора [8]	50	53	55	58	60	
I кв. 2019						90,0
I кв. 2020						91,1
II кв. 2019						91,2
II кв. 2020						90,4

Джерело: складено авторами за даними [1]

Розглядаючи окремі види бізнес-діяльності доведено, що період карантину зменшив їхні доходи інколи вдвічі, що звичайно ж вплинуло і на загальний розвиток країни. Проте були і такі підприємства, які за ті декілька місяців суворих обмежень зростили прибутки або ж прослідковувалося приблизно незмінний розмір доходів, таке явище відбувалося зокрема завдяки вмінню підприємців підлаштовуватися під зовнішні обставини. Після ж карантинних обмежень економічна ситуація в Україні стала краща та з'явилася надія на стабілізацію в сфері бізнесу, однак швидке розповсюдження захворюваності завадило цьому. Як наслідок, вплив нових обмежень та карантин «вихідного дня» є не таким значним на підприємств, як було прогнозовано фахівцями, проте і запліщити очі на нього також не можна. Наразі влада вже розробила курс, якого буде притримуватися Україна в січні 2021 року. Знову впровадження жорсткого карантину на декілька тижнів, але які наслідки цього мати сфера бізнесу ще потрібно буде проаналізувати. Січень не такий прибутковий, для малого та середнього бізнесу, як, наприклад, грудень, це одна із причин чому ізоляція запланована саме на оголошені вже дати, проте не можна заперечувати, що підприємці, не оговтавшись від попередніх заборон, знову не зможуть працювати в звичайному режимі. Новий карантин може спричинити банкрутство ще великій кількості мікропідприємств.

Список використаної літератури:

1. Державна служба статистики України. Неформально зайняте населення за статтю, місцем проживання та статусом зайнятості. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_nzn_smpsz_u.htm
2. Соціологічна група «Рейтинг». Україна на карантині: моніторинг суспільних настроїв. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/ukraina_na_karantine_monitoring_obschestvennyh_nastroeniy.html?fbclid=IwAR3Ige1LaAFAA7gtP5wMJ7_vvdtPNoEVWpHthPhg2pl9HXpQ1DIZHjllA_Q
3. МОП: 81 % працівників у світі страждають від кризи, спричиненої пандемією Covid -19. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mop-covid-19-kryza/30541250.html>
4. Брік Т., Обрізан М. Ковід, карантин та ринок праці в містах України. URL: <https://voxukraine.org/uk/kovid-karantin-ta-rinok-pratsi-v-mistah-ukrayini/>
5. Офіційний сайт Державного центру зайнятості. Ситуація на зареєстрованому ринку праці та діяльність державної служби зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/68>
6. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>
7. Офіційний сайт НБУ. Грошово-кредитна та фінансова статистика. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127
8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>